УДК 337.01/.09
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-1-46

Ліана БУДАНОВА,
orcid.org/0000-0002-4840-6224
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології і перекладу
Державного некомерційного підприємства
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
(Київ, Україна) budanovaliana@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті йдеться про формування професійної етики майбутніх перекладачів у сфері авіації, з акцентом на ключових етичних принципах, нормах та викликах, що виникають перед фахівцями цієї галузі. Авіаційний переклад належить до спеціалізованих видів діяльності, що вимагають від перекладачів не лише глибоких знань у лінгвістиці, а й високого рівня етичної відповідальності та свідомого дотримання професійних стандартів. Підкреслено, що професійна етика авіаційних перекладачів ґрунтується на ключових принципах, а саме: точність, об'єктивність, конфіденційність та відповідальність. Власно ці засади сприяють забезпеченню надійності перекладів, зміцненню довіри клієнтів, гарантуванню безпеки польотів і збереженню комерційної інформації. Принцип точності є критично важливим, адже навіть найменша помилка в перекладі може спричинити неправильне розуміння технічних інструкцій або процедур безпеки. Розглянуто основні виклики, з якими стикаються перекладачі у сфері авіації, вони значною мірою пов'язані з постійним розвитком технологій і змінами в професійних стандартах. Зазначено, що застосування нових автоматизованих інструментів перекладу, зростання обсягів інформації для обробки та підвищені вимоги до швидкості виконання завдань породжують низку етичних дилем. У таких умовах етичні норми перекладача потребують адаптації до сучасних реалій. Це зокрема передбачає інтеграцію в освітні програми методів, які сприяють формуванню етичної свідомості та здатності приймати виважені рішення в непростих обставинах.

Встановлено, що розвиток професійної етики у перекладачів авіаційної галузі становить невід'ємну складову їхньої професійної підготовки та є ключовою умовою для досягнення високого рівня якості роботи. Отже, в умовах сучасного зростання вимог до професійної діяльності вдосконалення етичної підготовки стає важливим елементом формування висококваліфікованих і морально відповідальних фахівців.

Ключові слова: *професійна етика, перекладач, авіаційний переклад, професійна підготовка, відповідальність, точність, об'єктивність, конфіденційність.*

Liana BUDANOVA,
orcid.org/0000-0002-4840-6224
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of English Philology and Translation
State Non-Commercial Company State University "Kyiv Aviation Institute"
(Kyiv, Ukraine) budanovaliana@gmail.com

CONCEPTUAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL ETHICS OF AVIATION INDUSTRY TRANSLATORS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article under consideration deals with the formation of professional ethics of future translators in the field of aviation, with an emphasis on the key ethical principles, norms and challenges faced by specialists in this field. Aviation translation is a specialised activity that requires translators to have not only profound knowledge of linguistics, but also a high level of ethical responsibility and conscious adherence to professional standards. The article emphasises that the professional ethics of aviation interpreters is based on key principles: accuracy, objectivity, confidentiality and responsibility. These principles help to ensure the reliability of translations, strengthen customer confidence, guarantee flight safety and preserve commercial information.The principle of accuracy is critical, as even the slightest mistake in a translation can lead to a misunderstanding of technical instructions or safety procedures. The article examines the main challenges faced by translators in the aviation sector, which are largely related to the constant development of technology and changes in professional standards.The use of new automated translation tools, the growth of information to be processed, and the increased demands on the speed of task completion create a number of ethical dilemmas, and it is therefore vital that translators' ethical standards are adapted to modern realities.

This adaptation involves the incorporation of ethical training methodologies within educational curricula, fostering ethical awareness and the capacity for informed decision-making in challenging scenarios. The article posits that the cultivation of professional ethics in aviation translators constitutes an indispensable component of their training, serving as a prerequisite for attaining a superior standard of work.In the context of the contemporary proliferation of professional obligations, the enhancement of ethical training emerges as a pivotal element in the development of highly skilled and ethically responsible specialists.

Key words: *professional ethics, translator, aviation translation, professional training, responsibility, accuracy, objectivity, confidentiality.*

Постановка проблеми. Питання професійної етики перекладачів, особливо у вузькоспеціалізованих сферах, таких як авіація, набуває дедалі більшого значення у сучасному світі. Активний розвиток міжнародного авіасполучення, зростання міжкультурних контактів і великий обсяг технічної документації, що потребує ретельного перекладу, вимагають від перекладачів високої відповідальності та професійної майстерності. Авіаційна галузь належить до сфер підвищеного ризику, де навіть незначна помилка в перекладі може призвести до серйозних наслідків для безпеки польотів, життя пасажирів і репутації авіакомпаній. З огляду на це питання професійної етики в авіаційній галузі стає одним із ключових факторів, що потребує всебічного аналізу та включення до освітніх програм і професійної підготовки фахівців. Поряд з цим, розробка ефективних підходів до виховання етичної культури серед майбутніх перекладачів у сфері авіації є актуальним і важливим завданням.

Мета статті – дослідити особливості формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі у процесі професійної підготовки.

Аналіз наукових праць свідчить, що питання професійної етики фахівців у різних галузях розглядати такі науковці: А. О. Болдова, Р. Н. Ботавіна, К. С. Іваненко, А. С. Кобліков, О. І. Кривошеєва, Т. Г. Семигінівська, Л. О. Рубан, Л. Л. Хоружа та інші.

Виклад основного матеріалу. Ключовим елементом підготовки сучасного фахівця є оволодіння основами професійної етики. Розглянемо методологічні підходи, які впливають на формування професійної етики майбутніх перекладачів для авіаційної галузі у закладах вищої освіти, з акцентом на принципи, здатність до самоаналізу та розвиток самодисципліни. Звернемо увагу на системний підхід. Він є однією з важливих методологій, що забезпечує послідовне і глибоке формування етичної свідомості перекладача. Цей підхід дозволяє враховувати різнопланові аспекти професійної діяльності, зокрема особистісні якості фахівця, його професійні компетенції, вплив середовища та відповідність стандартам професії. Завдяки цьому забезпечується цілісне розуміння професійної етики, що охоплює не лише знання етичних норм, але й розвиток міцних моральних принципів.

У свою чергу, компетентнісний підхід у підготовці перекладачів є сучасною методикою, яка акцентує увагу не лише на теоретичних знаннях, але й на формуванні комплексу навичок, умінь і особистісних якостей, необхідних для ефективної роботи в галузі перекладу. Цей підхід спрямований на створення цілісної системи компетенцій, що охоплює мовну й культурну компетенції, а також соціальну, інформаційно-комунікаційну й етичну складові. Ключовим елементом цього підходу є розвиток мовної та комунікативної компетентності, які становлять основу професійної діяльності перекладача.

Водночас особистісно-орієнтований підхід до розвитку етичних компетенцій перекладачів спрямований на формування їхніх особистих якостей і моральних принципів, які суттєво впливають на професійну діяльність. За такої умови якісний переклад передбачає не лише ґрунтовні знання й навички, а й відповідальне ставлення до професії. Важливо також зміцнювати моральну свідомість перекладачів і їхню здатність приймати етичні рішення.

Слід додати, що інтегративний підхід до формування професійної етики в закладах вищої освіти являє собою комплексну методику, яка об'єднує різноманітні стратегії та аспекти з метою створення цілісної системи етичної підготовки здобувачів вищої освіти. Цей підхід спрямований на гармонійне поєднання знань, навичок, особистісних якостей і професійних цінностей, що забезпечує високий рівень етичної свідомості та відповідальності майбутніх фахівців. У закладах вищої освіти, які готують перекладачів, цей методологічний підхід сприяє не лише засвоєнню теоретичних основ етики, а й розвитку практичних умінь. Завдяки цьому здобувачі вищої освіти освоюють здатність застосовувати етичні норми в реальних умовах, адаптуватися до різних професійних ситуацій та ухвалювати правильні рішення навіть у складних обставинах. Головною особливістю інтегративного підходу є тісне переплетення теоретичних знань із практичними аспектами

навчального процесу, що дозволяє не лише розуміти базові принципи професійної етики, але й ефективно втілювати їх у професійній діяльності.

Заразом розгляньмо основні чинники, що впливають на формування професійної етики перекладачів у авіаційній галузі. Важливу роль у цьому процесі відіграє культурний контекст, у якому працює перекладач. Саме він стимулює розвиток етичної свідомості, допомагаючи фахівцю усвідомити культурні відмінності та необхідність їх поваги в професійній діяльності.

Водночас не менш значущим є вплив професійного середовища. Спільнота колег, наставників і професійних асоціацій слугує джерелом етичних стандартів і цінностей, які формують основу поведінки перекладача. Завдяки спілкуванню з колегами перекладач переймає норми професійної діяльності, в тому числі стандарти якості роботи, принципи збереження конфіденційності та дотримання об'єктивності.

Крім того, професійні організації зазвичай розробляють кодекси етики, які регламентують норми поведінки фахівців і сприяють їхній етичній діяльності. Наприклад, Міжнародна федерація перекладачів (FIT) пропонує кодекс етики, що включає принципи точності, чесності, професіоналізму та конфіденційності. Дотримання цих принципів підвищує рівень відповідальності перекладача та формує високі стандарти його етичної поведінки.

Зауважимо що, освітня система виступає важливим компонентом соціального середовища, що впливає на формування етичних принципів майбутнього перекладача. Заклади вищої освіти, що спеціалізуються на підготовці перекладачів, формують у здобувачів вищої освіти базові поняття професійної етики та моральних цінностей. У процесі навчання майбутні фахівці опановують не лише технічні аспекти перекладацької діяльності, але й засвоюють етичні стандарти, що регулюють їхню роботу. Зокрема, у багатьох закладах вищої освіти впроваджують курси з професійної етики, які знайомлять здобувачів вищої освіти із такими ключовими принципами, як дотримання конфіденційності, об'єктивність, відповідальність та точність.

Одночасно, соціальні мережі та засоби масової інформації, як невід'ємна складова сучасного соціального середовища, мають значний вплив на формування етичних принципів перекладачів. Завдяки розвитку інформаційних технологій, фахівці цієї сфери отримали доступ до численних джерел інформації, що сприяє їхньому професійному зростанню. Власно, це зобов'язує їх суворо дотримуватися етичних норм, зокрема дотримання авторських прав, забезпечення конфіденційності та уникнення плагіату. У таких умовах соціальне середовище стимулює перекладачів дотримуватися високих стандартів етики під час використання інформаційних ресурсів, що є ключовою частиною їхньої професійної діяльності. Важливо також враховувати, що клієнти та замовники перекладацьких послуг виступають складовою цього середовища й безпосередньо впливають на етичну поведінку перекладача.

Необхідно підкреслити, що професійні стандарти та норми відіграють ключову роль у формуванні етичних засад перекладача, створюючи основу для його поведінки, відповідальності та ставлення до виконання професійних обов'язків. Вони встановлюються професійними асоціаціями, освітніми установами та організаціями, які регулюють діяльність у сфері перекладу. Їх основне завдання – гарантувати високий рівень якості роботи, відповідальність і дотримання етичних принципів у діяльності перекладача.

За твердженням французьких науковців (Білик, 2020: 55, Грищенко, 2020: 60, Чумаченко, 2021: 45) професійна компетентність є ключовим елементом професійних стандартів, оскільки від перекладача вимагається володіння необхідними знаннями, навичками та досвідом для якісного виконання своїх обов'язків. Звісно, важливу роль відіграють чесність і дотримання етичних принципів, які сприяють побудові довірливих стосунків між перекладачем і клієнтом. Особисті якості перекладача мають значний вплив на його етичний розвиток і професійне становлення. Саме ці риси визначають не лише підхід до професійної діяльності, але й рівень відповідальності, доброчесності, об'єктивності та здатність відповідати етичним стандартам у сфері перекладу.

За словами дослідників (Бондаренко, 2020: 58, Мельничук, 2019: 49) освітнє середовище у закладах вищої освіти відіграє ключову роль у становленні етичних норм майбутніх фахівців, зокрема перекладачів. Воно охоплює курси професійної етики, практичні завдання, наставництво, міждисциплінарний підхід, а також впровадження інтерактивних методів навчання. Введення у навчальний процес курсів із професійної етики забезпечує здобувачів вищої освіти знаннями про базові етичні принципи, такі як конфіденційність, об'єктивність, відповідальність, точність і чесність, які є невід'ємними для якісного виконання обов'язків перекладача.

У таблиці 1 наведено узагальнені чинники, що впливають на формування професійної етики перекладачів авіаційної галузі.

Науковці (Білик, 2020: 57, Бондаренко, 2020: 57, Мельничук, 2019: 50, Чумаченко, 2021: 43) під-

Таблиця 1

Чинники, що впливають на формування професійної етики перекладачів авіаційної галузі

Чинник	Опис	Вплив на етику перекладача	Методи вдосконалення	Очікувані результати
Соціальне середовище	Норми і цінності суспільства, що впливають на моральні установки фахівців	Формування цінностей, пов'язаних з етичною поведінкою	Інтерактивні семінари	Сприйняття соціальних норм
Освіта	Якість навчальної програми та наявність курсів з професійної етики	Рівень обізнаності здобувачів вищої освіти з етичними стандартами	Включення етики до основної навчальної програми	Підвищення рівня етичної культури
Професійні стандарти	Наявність етичних кодексів та стандартів у галузі	Підтримка високих стандартів професійної діяльності	Ознайомлення з етичними кодексами професії	Усвідомлення етичних вимог професії
Технологічні зміни	Вплив технологій на можливість збереження конфіденційності	Потреба адаптуватися до нових вимог інформаційної безпеки	Впровадження курсів з інформаційної безпеки	Збільшення навичок захисту інформації
Культурні особливості	Відмінності між культурами, що впливають на підходи до етики та професійної поведінки	Підтримка об'єктивності та поваги до культурних відмінностей	Міжкультурні курси та семінари	Повага до культурної різноманітності

креслюють, що основи професійної етики перекладача ґрунтуються на таких ключових принципах, як точність, конфіденційність, нейтральність, відповідальність, чесність і неупередженість. Ці засади формують фундамент етичної поведінки в роботі перекладача. Отже, точність є невіддільною складовою професійної етики перекладача, що передбачає максимально достовірну передачу змісту оригінального тексту із збереженням його стилю, емоційного забарвлення та культурного контексту; принцип конфіденційності зобов'язує перекладача забезпечувати нерозголошення інформації, з якою він працює. Дотримання цього принципу є наріжним каменем довіри між перекладачем і клієнтом, оскільки його порушення може спричинити втрату репутації, виникнення юридичних проблем чи фінансових збитків; нейтральність залишається основоположним аспектом професійної етики, адже перекладач має зберігати об'єктивність під час передачі інформації, уникаючи впливу власних переконань, упереджень чи культурних особливостей на зміст тексту. Водночас відповідальність виступає однією з ключових етичних категорій, що свідчить про готовність перекладача нести відповідальність за результати своєї роботи. Варто розуміти, що їхні дії можуть мати значний вплив на клієнтів, аудиторію або навіть на суспільство в цілому, особливо в сфері медичного, юридичного або технічного перекладу. Бути відповідальним означає ретельно виконувати свої обов'язки, дотримуватися стандартів якості, уважно перевіряти текст на наявність помилок і відповідно їх виправляти.

Зауважимо, що чесність є ключовою складовою для збереження довіри та прозорих відносин між перекладачем і клієнтами. Це означає правдивість у спілкуванні, об'єктивне оцінювання власних можливостей і готовність визнавати помилки. Неупередженість є не менш важливим принципом, який гарантує об'єктивність і нейтральність у виконанні перекладу, особливо в контексті міжкультурної комунікації. Перекладачі працюють із різноманітними текстами, які нерідко зачіпають теми, здатні викликати особисті емоції чи культурні асоціації. Проте дотримання неупередженості передбачає, що перекладач залишається нейтральним і об'єктивним у своїй діяльності.

Підкреслимо, що формування етичної культури у майбутніх перекладачів становить важливий аспект навчального процесу у закладах вищої освіти. Адже професійна діяльність перекладача потребує суворого дотримання високих стандартів моральної відповідальності, чесності та об'єктивності. Наведемо модель формування професійної етики перекладачів авіаційної галузі. Див. табл. 2.

Таким чином, на першому етапі здобувачі вищої освіти за спеціальністю «Філологія» знайомляться з базовими етичними принципами, які

Таблиця 2

Модель формування професійної етики перекладачів авіаційної галузі

Ефективне впровадження етичної моделі вимагає поступового підходу, де кожен етап орієнтований на досягнення конкретних цілей				
ЕТАП 1 ознайомлення з етичними засадами та нормами, що створює основу для подальшого формування етичної свідомості	ЕТАП 2 впровадження моделі етики передбачає застосування теоретичних знань на практиці	ЕТАП 3 впровадження моделі етики у навчальному процесі орієнтований на розвиток критичного мислення та здатності до етичного аналізу	ЕТАП 4 створення сприятливого етичного середовища, яке підтримує здобувачів вищої освіти у дотриманні моральних стандартів	ЕТАП 5 контроль і оцінювання рівня сформованих етичних компетенцій у здобувачів вищої освіти

охоплюють знання про етичні кодекси, професійні стандарти, дотримання конфіденційності, об'єктивність, точність та відповідальність. Ці елементи слугують основою для формування професійної поведінки перекладача. Другий етап спрямований на розвиток практичних умінь застосовувати етичні норми в реальних ситуаціях, що дозволяє майбутнім перекладачам зрозуміти, як теоретичні знання втілюються у практиці. Третій етап акцентує увагу на розвитку моральної свідомості, зокрема на здатності до самооцінки та аналізу власних дій через призму етичних стандартів. Четвертий, завершальний етап, зосереджується на закріпленні етичних принципів через практичний досвід та наставництво.

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що формування та розвиток професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі є ключовим елементом їхньої підготовки та важливою передумовою забезпечення високої якості виконуваної професійної діяльності. Етичні стандарти авіаційних перекладачів повинні ґрунтуватися на таких основних принципах, як точність, об'єктивність, конфіденційність і відповідальність. У сучасних умовах постійного підвищення вимог до професійної діяльності перекладачів вдосконалення етичної підготовки стає особливо актуальним для формування висококваліфікованих і морально відповідальних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик С. П. Педагогічні засади формування професійної етики у майбутніх перекладачів. *Вісник Житомирського державного університету.* 2020. Вип. 10. С. 57–61.

2. Бондаренко В. О. Підготовка перекладачів з урахуванням етичних аспектів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Педагогіка.* 2020. Вип. 45. С. 55–59.

3. Грищенко О. П. Навчання етики для перекладачів у ЗВО. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету.* 2020. Т. 10. С. 58–63.

4. Мельничук С. С. Особливості перекладу технічної документації в авіаційній галузі: методичний підхід. *Актуальні проблеми сучасної науки.* 2019. Т. 23. С. 48–51.

5. Професійна етика перекладача авіаційної промисловості. *Azurit Inc.* 2017. URL: https://www.azurit.kiev.ua/uk/2017/10/04/profesijna-etika-perekladacha-aviatsijnoyi-promislovosti/

6. Чумаченко О. І. Виклики етичної поведінки у сфері технічного перекладу. *Сучасні тенденції освіти.* 2021. № 15. С. 43–47.

REFERENCES

1. Bilyk S. (2020) Pedahohichni zasady formuvannia profesiinoi etyky u maibutnikh perekladachiv. [Pedagogical Principles of Forming Professional Ethics in Future Translators] Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. 10. 57–61. [in Ukrainian].

2. Bondarenko V. (2020) Pidhotovka perekladachiv z urakhuvanniam etychnykh aspektiv. [Training translators with ethical considerations in mind] Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Pedahohika. 45. 55–59. [in Ukrainian].

3. Hryshchenko O. (2020) Navchannia etyky dlia perekladachiv u ZVO. [Ethics Training for Translators in Higher Education Institutions] Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. 10. 58–63. [in Ukrainian].

4. Melnychuk S. (2019) Osoblyvosti perekladu tekhnichnoi dokumentatsii v aviatsiinii haluzi: metodychnyi pidkhid. [Peculiarities of technical documentation translation in the aviation industry: a methodological approach]. Aktualni problemy suchasnoi nauky. 23. 48–51. [in Ukrainian].

5. Profesiina etyka perekladacha aviatsiinoi promyslovosti (2017). [Professional ethics of an aviation industry translator] Azurit Inc. URL: https://www.azurit.kiev.ua/uk/2017/10/04/profesijna-etika-perekladacha-aviatsijnoyi-promislovosti/ [in Ukrainian].

6. Chumachenko O. (2021) Vyklyky etychnoi povedinky u sferi tekhnichnoho perekladu. [Challenges to ethical behaviour in the field of technical translation]. Suchasni tendentsii osvity. 15. 43–47. [in Ukrainian].